

Анна Ващенья

студентка факультету психології та соціології
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Анна Кульчицька

кандидат психологічних наук, доцент
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОФЕСІЙНИХ ІНТЕРЕСІВ ОСОБИСТОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Постановка наукової проблеми та її значення. Вибір професії в наші дні є важливим фактором, який сприяє ефективному використанню трудових ресурсів країни. Саме тому вибір майбутньої професії школярів, потребує оптимального поєднання суспільних інтересів із основними мотивами поведінки учнів та психологічними особливостями, характерними для певної вікової категорії: провідної діяльності, особистісних можливостей та перспектив подальшого розвитку. Професійні інтереси підлітків є предметом дослідження психологів, соціологів, економістів, педагогів. Розкрито **певною** мірою динаміку їх розвитку у зв'язку із соціально-економічним і культурним зростанням нашої країни, шляхи і способи формування професійних інтересів, їх специфічні особливості.

У підлітковому віці під впливом навчально-виховної роботи школи та позашкільних установ, починають формуватися здібності учнів до певного виду діяльності. Це пов'язано з тим, що саме в підлітковому віці виникають глибокі інтереси, формується свідоме й активне ставлення до того, що оточує, розвивається самостійне, творче мислення. Це та багато інших чинників зумовлюють *актуальність* даного дослідження.

Метою даного дослідження є вивчення професійних інтересів підлітків та відслідковування взаємозв'язку між професійними інтересами підлітків та такими чинниками як стать, мотивація, професійний психотип та інші соціально-психологічні чинники.

Проблемою професійного самовизначення та інтересів підлітків займалися Л. Йовайша, Є. Клімов, А. Кульчицька, В. Мадзігон, Є. Павлютенков, Б. Федоришин, С. Чистякова досліджували загальні проблеми профорієнтації. М. Баха, Д. Закатнова, Г. Левченка, М. Тименка, Л. Чеботарьової, О. Ястремської досліджували професійне самовизначення старшокласників, готовність до вибору професій певного виду. Д. Берлінгер, Р. Белл, Б. Бол, Д. Брупер, К. Вальтер, Р. Вільямс, М. Кон, А. Кульчицька, А. Маслоу, С. Ньюмен, Э. Торвдайк, Г. Хіпд досліджували вплив системи ціннісних орієнтацій особистості на професійне самовизначення. Д. Адаме, Р. Брунер, А. Дж. Воттс, Дж. Кіллен, Дж. Конанг, В. Никліс, М. Ритлук, Р. Сліппері, Х. Фукс займалися вивченням форм і методів організації навчального процесу з метою підготовки учня до професійного самовизначення. Л. Мітіна, М. Пряжніков, М. Чистяков, С. Чистякова, Г. Резапкіна, Н. Родичева, В.

Сахарова розробили низку профорієнтаційних методик та запровадили у навчально-виховний процес профорієнтаційні курси [1, 2, 3, 4, 5].

Виклад основного матеріалу. У даному дослідженні нами було зроблено акцент саме на статевих особливостях у становленні професійних інтересів. Також бралися до уваги й інші соціально-психологічні чинники такі як мотиви, професійний тип особистості, тощо. Дослідження проводилось на вибірці з 30 опитуваних, 15 з них – хлопці, 15 – дівчата, віком від 14 до 15 років. Для досягнення поставленої мети дослідження застосовувались такі психодіагностичні методики: «Мотиви вибору професії» (за Р.В. Овчаровою); Опитувальник мотиваційних впливів на вибір професії (розроблено Д. Барбуто та Р. Сколком, переклад О. Сидоренко), методика Дж. Голланда для визначення професійних типів особистості, методика «Тип мислення», «Я віддам перевагу» (диференціально-діагностичний опитувальник Є.О. Клімова).

Результати вивчення особливостей мотивації вибору професії у підлітковому віці за методикою «Мотиви вибору професії» (за Р.В. Овчаровою) свідчать що суттєвої різниці між дівчатами та хлопцями у мотивації вибору професії не виявлено – обидві групи керуються зовнішніми позитивними та негативними мотивами, значна частка підлітків мають виражені внутрішні індивідуально значущі мотиви і внутрішні соціально значущі мотиви. Якщо учню властиві внутрішні мотиви вибору тієї чи іншої професії, то він бажає отримати особистісне задоволення від неї. Для тих, хто керується внутрішньо значущими мотивами, важлива суспільна значущість професії, можливість спілкування, керівництва іншими людьми.

Розглянемо результати, отримані за допомогою опитувальника мотиваційних впливів на вибір професії розробленого Д. Барбуто та Р. Сколком, переклад О. Сидоренко. Результати дослідження за даною методикою свідчать, що існують відмінності між мотивами професійного вибору хлопців і дівчат. У дівчат переважає внутрішня мотивація, для них найважливішим при виборі професії є її відповідність здібностям, інтересам і нахилам, можливість їх розвивати. У хлопців переважають як внутрішні так і зовнішні мотиви, вони бажають розвивати свої конкретні вміння і навички, і водночас для них важливими є умови роботи - висока зарплата, престиж, схвалення оточуючими вибору.

Згідно результатів методики Дж. Голланда для визначення професійних типів особистості, спостерігається деякі відмінності у виборі професійного типу серед дівчат і хлопців. Серед дівчат домінує соціальний і підприємницький, серед хлопців переважають реалістичний, підприємницький і артистичний типи.

За методикою «Тип мислення», було виявлено, що хлопці на високому рівні володіють предметно-дійовим типом мислення, а дівчата на цьому рівні володіють наочно-образним мисленням. Обидві групи мають схильність до креативності.

Результати диференційно-діагностичного опитувальника за Є.О. Клімовим свідчать, що існують статеві відмінності респондентів у схильності до різних

типів професій. Більшість дівчат обирають професії типу «людина-людина», а хлопці – «людина-знакова система» і «людина-техніка».

Висновки та перспективи подальших досліджень. В процесі роботи над дослідженням, нам вдалося виявити деякі відмінності у професійних інтересах хлопців та дівчат. Хлопці захоплюються технічними напрямками, спортом і військовою справою, віддають перевагу професіям, які вимагають моторних навичок, спритності, умовних знаків, таблиць, шифрів. Дівчата бажають працювати з людьми, обирають професії, пов'язані з передачею знань та наданням допомоги, потребують соціальних контактів, мають бажання навчати і виховувати.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у дослідженні інших чинників професійних інтересів підлітків.

Джерела та література:

1. Вікова психологія / За ред. Г.С. Костюка. - К., 1976. - 272 с.
2. Гуріна Н. Формування готовності учнів до свідомого вибору професії / Н. Гуріна // Сучасна школа України. – 2009. – № 9. – С. 18-22.
3. Кульчицька А.В. Активізація пізнавальних інтересів учнів – випускників загальноосвітніх шкіл: Дис. канд. пед. наук. – К., 2000. – 16 с.
4. Пилипчук О.Ф. Професійна спрямованість особистості, її сутність і проблема формування в процесі профорієнтаційної роботи. // Оновлення змісту і методів психології освіти та професійної орієнтації: Збірник наукових праць. Наук, записки РДПІ. Випуск №6. - Рівне: РДПІ, 1999.
5. Чистякова С.Н. Основы профессиональной ориентации школьников: Учеб. пособие для учащихся пед. уч-щ по спец. Труд и черчение / Под. ред. В.А. Слостенина. - М: Просвещение, 1983. - 112 с.

Бібліографічні дані публікації:

Особистість і суспільство: методологія та практика сучасної психології : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (13 трав. 2019 р.) = Abstract I International Scientific & Practical Internet Conference (May 13, 2019) / За заг. ред. Я.О. Гошовського, О.В. Лазорко, А. В. Кульчицької, Т.В. Федотової. – Луцьк: ПП Іванюк В. П, 2019. – С. 46-48